

Innehållsförteckning

<i>Den här manualen...</i>	4
Inledning	5
FIAN - en kort förklaring	6
Hunger - bakgrund och problematik	7
<i>Vilka drabbas hårdast?</i>	7
Hunger och svält - vad är det?	8
<i>Olika typer av hunger</i>	8
<i>12 myter om världssvälten</i>	8
Mänskliga rättigheter - bakgrund och historia	12
Mänskliga rättigheter - uppkomst och uppbyggnad	14
<i>Sju kärnkonventioner</i>	14
<i>Hur ansluter sig stater?</i>	15
Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter	16
<i>Utdrag ur ESK-konventionen</i>	16
<i>Exempel på rättigheter ur ESK-konventionen</i>	16
Internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter	17
<i>Utdrag ur MP-konventionen</i>	17
<i>Exempel på rättigheter ur MP-konventionen</i>	17
Diskussionsfrågor	
<i>- om uppkomsten av MR-systemet och de två konventionerna</i>	18
Mänskliga rättigheter - övervakning/uppföljning	19
<i>Att utkräva ESK-rättigheterna</i>	20
<i>Rådet för mänskliga rättigheter (tidigare MR-kommissionen)</i>	20
Diskussionsfrågor - om övervakning och uppföljning	21
De två huvudkonventionerna - några jämförelser	22
Diskussionsfrågor - om ESK- och MP-rättigheter	23

Rätten till Mat - förankrad i många människorättskonventioner	24
Internationella konventionen om de ekonomiska, sociala, och kulturella rättigheterna (ESK-rättigheterna)	24
Rätten till mat i andra internationella MR-instrument	24
Rätten till mat i regionala MR-stadgar	24
General Comment 12	25
FIAN	27
Varför det är en bra idé att jobba rättighetsbaserat	27
Bakgrund	27
FIAN står för	28
FIAN:s arbetssätt	28
FIAN-fall	29
Guatemala	29
Indien	29
FIAN:s huvudsakliga arbetsområden	30
FIAN:s uppbyggnad	32
Diskussionsunderlag - fallstudier	33
Fallstudie 1 - Ursprungsbefolkningens rätt till jord i Paraguay	34
Fallstudie 2 - Chikan Kari-arbetare i Indien	35
Fallstudie 3 - Förening av grundvattnet i Indien	36
Vad kan FIAN göra? Exemplet Honudras	37

Den här manualen...

Den här manualen är tänkt som hjälp för dig som ska hålla en kurs, ett seminarium eller en workshop om mänskliga rättigheter och hur man kan arbeta rättighetsbaserat. Den är tänkt främst för internt bruk inom FIAN och därför läggs störst tyngdvikt på rätten till mat och rätten till försörjning. Alla delar kan användas separat och man kan klippa och klistra som man vill. Materialet som använts hittar du längst bak i litteraturlistan.

På CD-skivan finner du dessutom annat material som t ex en PowerPoint-presentation samt en sammanställning av övrigt material.

Lycka till och ha det så kul!

Inledning

Presentation av föredragshållaren

(tid för presentation 1-10 min, beroende på tiden för hela föredraget)

Berätta att du arbetar på/är medlem i FIAN Sverige som är den svenska sektionen av den internationella människorättsorganisationen FIAN International. FIAN arbetar för rätten till försörjning och utgår från FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Eventuellt kan du berätta någonting om varför du personligen blev medlem i FIAN och hur länge du har varit medlem.

Berätta att du är där för att prata om mänskliga rättigheter, och då framförallt rätten till mat - eller rätten att försörja sig.

Uppmana deltagarna att ställa frågor om något är oklart eller om de har funderingar.

Berätta om upplägget för dagen/föredraget, inklusive om det kommer att vara mer föredragande eller mer interaktivt. Om du koncentrerar dig på diskussioner och/eller grupparbeten - och beroende på deltagare - kan det ibland vara bra att gemensamt komma överens om förhållningsregler för dagen, exempelvis "en ska prata i taget" eller "man räcker upp handen innan" eller "diskussionen är fri men föredragshållaren har rätt att avbryta om det blir för många som pratar på en gång".

FIAN - en kort förklaring

FIAN är en internationell människorättsorganisation som jobbar för och med mänskliga rättigheter och som har rätten till mat och försörjning som huvudfråga. FIAN står för FoodFirst Information and Action Network. Det är en partipolitiskt och religiöst obunden organisation baserad på medlemskap.

FIAN har medlemmar i mer än 60 länder och kontor eller sektioner i 20 länder i Europa, Latinamerika, Afrika och Asien:

Europa

Sverige, Tyskland, Österrike, Frankrike, Belgien, Norge, Schweiz

Latinamerika

Brasilien, Honduras, Mexico, Ecuador

Afrika

Ghana

Asien

Indien, Filippinerna

FIAN grundades 1986 i Heidelberg, Tyskland. I arbetet utgår FIAN från rätten till mat, en rättighet som finns inskriven i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Rätten till mat är förankrad i konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. FIAN:s medlemmar engagerar sig i arbetet för en värld fri från hunger och arbetar utifrån ett rättighetsperspektiv.

FIAN:s uppbyggnad

FIAN är en partipolitiskt och religiöst obunden organisation som består av nationella sektioner med individuella medlemmar. Medlemmar kan bilda lokalgrupper och inom länder finns flera relativt självständiga sektioner. Vartannat år samlas representanter från alla sektioner till en internationell stämma, där den internationella styrelsen, FIAN:s högsta organ, väljs. Alla sektioner kan nominera ledamöter till den internationella styrelsen och rösta på den internationella stämman. FIAN:s internationella sekretariat finns i Heidelberg i Tyskland.

Hunger - bakgrund och problematik

Varför finns det svält och undernäring?

Det finns en hel del föreställningar om varför svält och undernäring fortfarande finns i en värld där många idag lever i överflöd. Vissa är riktiga medan andra bygger på myter. Dessa föreställningar kan handla om att jordens resurser inte räcker till, att jorden är överbefolkad eller att människor i drabbade områden saknar kunskap eller förmåga att producera tillräckligt med mat.

Men de här förklaringarna angriper inte själva problemet utan de visar bara på symptom som man kan se i situationer där människor är fattiga och sårbara. Att fattiga drabbas hårdast vid naturkatastrofer beror på att de saknar en säkerhetsbuffert. På grund av att de inte ens kan uppfylla sina allra mest grundläggande fysiska behov, har de inte någon som helst kontroll över sina liv. De saknar makt och det i sin tur betyder att de saknar kontroll över de resurser som behövs för att överleva. En naturkatastrof blir då fullkomligt förödande.

Maktlöshet och fattigdom är inbördes beroende av varandra. Men maktstrukturer är skapade av människan och därmed även möjliga att förändra. Det är här mänskliga rättigheter kommer in. De skyddar människan och är ett instrument för att ändra på strukturer som kan och bör förändras.

Vilka drabbas hårdast?

Människor på landsbygden – småbrukare, jordlösa, fiskare, ursprungsfolk – är de som drabbas hårdast av svält och undernäring. Inom dessa kategorier drabbas kvinnor (och barn) allra hårdast. Varför? Traditionellt brukar kvinnor världen över vara de som är "first to feed, last to eat" – dvs de är ofta ansvariga för att se till att barnen och mannen får mat medan de själva äter sist. Många kvinnor arbetar inom jordbruk men äger sällan jorden själva. Bara 1-2 % av jorden ägs av kvinnor. I många samhällen har kvinnor sämre eller ingen arvsrätt efter make eller far och är därmed utlämnade till andra familjemedlemmar.

FN:s organ för livsmedel och jordbruk (FAO) uppskattar att kvinnor står för mellan 60-80 % av matproduktionen i världen – i Afrika är siffran drygt 80%.

854 miljoner
människor i världen lider av hunger idag – svält eller undernäring.

10 %
lider av svält som orsakats av katastrofer, resten beror på kronisk hunger.

300 miljoner
barn i världen lider av hunger idag.

70 %
av de hungrande är kvinnor och flickor.

60 %
av världens mat produceras av kvinnor

1 %
av jorden ägs av kvinnor

Hunger och svält - vad är det?

(Detta avsnitt bygger till stor del på 12 myter om Världssvälten av Lappé/Collins, 1986)

Olika typer av hunger

När vi tänker på hunger och svält ser vi ofta TV-bilder framför oss med långa köer av människor som väntar på en skål med mat, eller barn av skinn och ben med uppsvällda magar. Det är svält i dess mest akuta form. Men det förekommer även andra former - t ex den hunger som 854 miljoner människor lider av varje dag. 854 miljoner av 6 miljarder människor betyder att var 7:e människa i världen har hunger som vardag. Även om ständig hunger inte får några nyhetsrubriker, orsakar den fler dödsfall än den akuta svälten.

Akut hunger: när människans näringsintag är så litet att hennes överlevnad är direkt hotat. Akut hunger, eller svält, drabbar en tiondel av världens hungrande.

Kronisk hunger: när människan får i sig mindre än 1 800 kilokalorier per dygn under en lång tid. Kronisk hunger leder till näringsbrist och till att immunförsvaret bryts ner. Nio tiondelar av de hungrande faller under den här kategorien.

Extrem hunger: när människan får i sig mindre än 1 400 kilokalorier per dygn under en lång tid, vilket drabbar runt 200 miljoner människor.

Dold hunger: orsakas av brist på rätt mat. Människan får inte i sig livsviktiga näringsämnen som vitaminer eller mineraler även om de har tillräckligt med mat. Två miljarder människor lever i dold hunger.

Men hunger och svält innebär mer än den fysiska påverkan på den egna kroppen. **Här kan du fråga publiken om de kan ge exempel på hur hunger kan påverka personer och familjer? Publiken kanske säger alla svar som står nedan, annars kan du komplettera.**

• Att svälta kan betyda **ångest** för omöjliga val; t ex skolgång eller mat,

bussbiljett för att söka jobb eller mat för dagen etc.

• Att svälta innebär enorm **sorg** över att se sina barn, andra familjemedlemmar och vänner dö.

• Att svälta/hungra betyder ofta att leva i **förnedring** - världen över skyller man fattigdom på de fattiga själva.

• Att svälta/hungra kan innebära **fruktan**, fruktan för allt som hungern i sig påverkar rent fysiskt men också fruktan för repressalier när man försöker förändra sin situation. På vissa ställen i världen kan folk känna sig hotade av varje förändring som gör de fattiga mindre beroende av låglönejobb t ex.

Allt detta - ångest, förnedring, sorg och fruktan - kan också benämnas maktlöshet.

12 myter om världssvälten

Vi pratade i inledningen om att uppfattningar om hungerproblem till viss del beror på myter. Här ska vi diskutera några.

OBS - detta avsnitt kan med fördel användas så att man frågar delarna vad hunger och svält beror på. Med stor sannolikhet kommer de att nämna någon av de 12 myterna; man kan skriva upp dem en efter en och därefter kan man lägga upp Lappé/Collins myter som overhead eller PowerPoint. Eller bara diskutera dem allt efter de kommer upp.

Myt 1:

Matproduktionen har utnyttjats till bristningsgränsen i en så stor del av världen att det helt enkelt inte finns tillräcklig med mat. Därför måste tyvärr en del människor svälta.

Verklighet:

I själva verket kännetecknas mattillgången världen över snarare av överflöd än brist. Många kan se detta

ur ett globalt perspektiv men ändå hävda att det beror på att bristen finns lokalt, exempelvis i Afrika, Asien och Latinamerika. Det finns tillräckligt med vete, ris och andra grödor för att försörja jordens befolkning med 3500 kalorier var om dagen. Räkner man med frukt, grönsaker, kött och mjölkprodukter finns det tillräckligt med mat för alla människor att bli överleviga. Men väldigt lite av den mat som finns tillgänglig i syd går åt till att avhjälpa matbristen i de länder där människor svälter. De fattiga har sällan möjlighet att köpa eller själva odla den mat de behöver även fast det finns tillräckligt.

Myt 2:

"Det är naturens fel" - torka och andra händelser bortom mänsklig kontroll orsakar hungersnöd.

Verklighet:

När vi hör att någon i Sverige dött pga kyla eller oväder tänker vi att det berott på något annat egentligen - de kanske har dött pga de varit gamla (och halkat illa eller liknande) eller för att de varit hemlösa och inte haft någonstans att söka skydd, eller inte haft tillräckligt varma kläder. I ytterst få fall har det handlat om ren otur (blixten slår ner eller nedfallande istappar) men även olyckor kan i de flesta fall förhindras om resurser används till det (som att röja tak från istappar etc). Men av någon anledning tror många av oss att det är annorlunda i syd och att de som dör av svält är direkta offer för naturkatastrofer, oftast torka eller översvämning.

I början av 80-talet gjorde svenska Röda korset och en organisation som heter Earthscan en studie av torkkatastrofer, översvämningar och andra naturkatastrofer, där de kom fram till en helt annan slutsats. De fann att det årliga antalet offer för naturkatastrofer ökade sex gånger mellan 1960 och 1970 - vilket var betydligt mer än ökningen av katastrofer och befolkningstillväxt. I själva verket är det mänsklig påverkan som har gjort att människor blir allt mer sårbara för naturkatastrofer. Människor trängs undan till randområden eller berövas sin jord helt och hållet; de kanske är skuldsatta hos ockrare som kräver större delen av deras skörd eller har så dåligt betalt att de inte har något skyddsnet att falla tillbaka

på och är därför försvagade av ständig hunger. Naturkatastroferna är alltså inte orsaken - de är bara sista droppen. Mat finns alltid för dem som har råd. För de som lider av hunger är säkerhetsmarginalerna begränsade till följd av ojämn fördelning av jord, vatten och andra naturresurser.

Myt 3:

Snabben beror på att alltför många människor tär på begränsade resurser

Verklighet:

Snabbt ökad befolkning världen över är inte oproblematisk - den kan t ex föra med sig ökad påverkan på miljö och minskad artrikedom, med betoning på KAN. För återigen beror detta i sin tur även på andra orsaker. Om det vore så enkelt som att hunger beror på folktätthet skulle människor alltid vara hungrigast där de bor tätast. Holland är ett väldigt folktätt land - Brasilien och Senegal är det inte. I Costa Rica, till exempel, finns endast hälften så mycket odlad åkerareal per person jämfört med Honduras. Trots detta är medellivslängden i Costa Rica 11 år högre än i Honduras. Däremot ser man att de flest hungrande bor i Asien, Afrika och Latinamerika - och där ökar även befolkningen mest. Kanske är det snarare så att en snabb befolkningsökning och svält har samma grundorsaker, dvs folks maktlöshet? Ojämn fördelning av resurser och ekonomiska möjligheter utgör det stora problemet.

Myt 4:

"Mat kontra miljö" - påfrestningen att försörja världens svältande förstör själva förutsättningarna för att odla mat. För att försörja dem som svälter förskjuter vi grödo- och boskapsproduktionen till randområden med erosionskänslig jord, hugger ner generationer gamla regnskogar och förgiftar miljön. Vi kan tydligen inte både försörja dem som svälter och bevara miljön.

Verklighet:

Ansträngningar för att mätta världens hungriga är inte det som orsakar miljöproblem. Stora företag är de som primärt är ansvariga för till exempel skogsskövling och utsläpp av giftiga ämnen i naturen. Dessutom används bekämpningsmedel i fattiga länder främst vid tillverkning av varor som exporteras

vilket har lite att göra med att föda de hungrande. Miljövänliga jordbruksalternativ har rönt stora framgångar på senare tid och kan faktiskt vara mer produktiva än icke-miljövänliga alternativ.

En liten parentes: Miljön är en fråga som har vuxit i intresse genom klimatfrågans stora mediala uppvaktning. Vad som nu är intressant ur ett hungerperspektiv är relationen mellan bioenergiproduktion och mat. Vatten och mark används och kommer att utökas i användning för att producera bioenergi. Samtidigt växer trycket på båda dessa resurser genom den växande befolkningen. År 2050 kommer vi att behöva dubbelt så mycket vatten som idag, och genom detta perspektiv ifrågasätts koncentreringsen på bioenergi som en lösning på miljöproblemet.

Myt 5:

Den Gröna Revolutionen är Lösningen.

Verklighet:

Nya typer av utsäden har varit framgångsrika i att ge större skördar, men att enbart fokusera på en ökad produktion är inte lösningen för att utrota hungern. Genom att bara öka matproduktionen bortser man från den ojämna fördelningen av resurser och de ekonomiska maktförhållanden som ligger till grund för vem som kan köpa sig den mat man önskar. I flera länder har produktionen ökat samtidigt som hungern inte minskat, dessutom har markens produktionskapacitet på längre sikt försämrats.

Myt 6:

Även om vi tror att det är rättvist med jordfördelning så kommer det att leda till mindre produktion. Eftersom det bara är storbönder som vet hur man brukar jorden effektivt, skulle en omfördelning av resurserna innebära att produktionen minskade. Reformen som tar jord från de stora producenterna kommer att sänka livsmedelsavkastningen och därmed skada de svältande som de avses hjälpa.

Verklighet:

Storjordbruk ger ofta men inte alltid större skördar. Storjordbruk överutnyttjar dessutom jorden, använder mer kemikalier och främjar främst monokulturer vilket utarmar den biologiska mångfalden.

Människor är inte kroniskt hungriga eller undernärda på grund av att det produceras för lite mat. Resonemanget kan vara relevant i situationer av akut hungersnöd till följd av torka eller inbördeskrig, men för den stora majoriteten av människor som inte är tryggade mot hunger beror situationen på att de antingen inte själva har möjlighet att producera mat eller inte har tillräcklig inkomst för att köpa mat.

Det är en myt att småbönder skulle vara mindre produktiva än stora producenter som använder den senaste jordbrukstekniken. När småbönder verkar under goda omständigheter med tillgång till fördelaktiga krediter, bra fröer, användbar forskning och andra insatsmedel, har tillgång till marknader och slipper bli överbeskattade av regeringen, så blir avkastningen per hektar ofta större än den som produceras i det mekaniska, moderna jordbruket. Det finns ingen naturlag som bestämmer att endast stora farmer kan producera tillräckligt mycket mat.

Myt 7:

Den fria marknaden och fri handel kan stoppa hungern.

Verklighet:

Marknadens effektivitet kan stoppa hungern endast när köpkraften är jämnt fördelad. Regeringen spelar här en viktig roll för att stärka konsumenter och förhindra ekonomisk koncentration genom skatter och jordreformer. Världsbanken har i årtal drivit sin handelsbaserade strategi för livsmedels säkerhet. Deras huvudargument har varit att om länder specialiserar sig på de exportprodukter som ger mest inkomster förbättras deras ekonomier och de får möjlighet att köpa billiga importprodukter. Medan argumentet kan te sig korrekt i teorin speglar den inte den verkliga situationen i många länder. Om människor blir av med sin jord eller inte har ekonomisk tillgång till produktiva resurser överhuvudtaget, står de helt utan inkomst och kan inte köpa den importerade maten.

Frihandelsstrategin har hittills misslyckats med att minska hunger. Exporten från fattiga länder har ökat samtidigt som hungern består och till och med ökat. Exportinriktad produktion tränger undan grundläggande matproduktion då vinsterna är högre i exportsektorn.

Myt 8:

De fattiga är för hungriga för att kämpa för sina rättigheter.

Verklighet:

För dem med få resurser kräver blott överlevnad en enorm ansträngning. Människor försörjer sig själva om de tillåts att göra det; sammanslutningar av marginaliserade människor som kämpar mot orättvisor existerar över hela världen. Vårt ansvar ligger i att undanröja de hinder som försvårar för människor att förse sig själva med mat.

Myt 9:

Mer bistånd kommer att hjälpa de hungriga.

Verklighet:

Bistånd är ofta kontraproduktivt. Utländsk ekonomisk hjälp förstärker ojämlika

strukturer då pengarna många gånger inte når de mest behövande utan går till ekonomiska eliter. Dessutom kan bistånd undergräva lokal matproduktion och skapa biståndsberoende.

Myt 10:

Vi i nord gynnas av fattigdom i syd. (Den här myten är inte oproblematiserad iom att den utgår från vårt eget intresse, men den är viktig att ha med då man träffar på den här åsikten lite då och då.)

Verklighet:

Tvärtom är fattigdom ett stort hot mot rika länders välstånd. Låga löner i fattiga länder leder företaget att flytta produktionen utomlands. Detta skapar arbetslöshet och ett tryck på lägre löner och sämre arbetsförhållanden i rika länder.

Mänskliga rättigheter - bakgrund och historia

De mänskliga rättigheterna är en del av folkrätten (som även innehåller exempelvis regler för hur man får nyttja allmänna vatten och luftutrymmen samt diplomatiska förhållanden och humanitär rätt) och är juridiskt bindande rättsregler som till största delen finns nedskrivna i internationella överenskommelser. De har skapats gemensamt av staterna och bildar överenskommelser mellan dem. Dock är de mänskliga rättigheterna unika så till vida att de är överenskommelser mellan stater om deras relation till sina medborgare.

Historia

De mänskliga rättigheterna, så som vi ser dem idag, har vuxit fram sedan andra världskrigets slut - men tanken på individuella rättigheter och friheter är äldre än så. Egentligen har tanken om att individer skall skyddas mot makthavare funnits länge men det var framför allt på 1600-talet som idéerna började struktureras.

En viktig tänkare i det sammanhanget är **John Locke** som formulerade idén om ett **samhällskontrakt** (social contract) mellan individen och staten. Locke menade att i ett väl fungerande samhälle borde individerna överlämna en del av sin frihet (till exempel friheten att själv få hämnas oförrätter) åt de styrande för att i utbyte få ordning och säkerhet i landet garanterad. Det innebar dock inte att de styrande fick oinskränkt makt utan de måste lova att garantera vissa fri- och rättigheter för människorna. Lockes tankar gick senare igen i t ex den **franska rättighetsförklaringen** från 1789, den **amerikanska** motsvarigheten från 1791 och den första **svenska tryckfrihetsförordningen** från 1766.

Alla dessa dokument var nationella dokument och det hade på den tiden varit otänkbart för en stat att ha synpunkter på hur en annan stat behandlade sina

medborgare. En av de saker som hände efter andra världskriget var att de mänskliga rättigheterna **internationaliserades**. Efter första världskriget gjordes ett försök med ett mellanstatligt förbund - Nationernas Förbund. Där fanns dock inga hänvisningar till de mänskliga rättigheterna. Reaktionerna på nazisternas övergrepp under andra världskriget ledde till att FN, som då bildades, fick en tydlig roll i utvecklingen av de mänskliga rättigheterna. De mänskliga rättigheterna nämns vid ett flertal tillfällen redan i FN:s stadga, framför allt kopplat till fred och frihet.

1948 skapades den **Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna**. Kommissionen som skrev utkastet bestod av representanter från hela världen och leddes av Eleanor Roosevelt. I Allmänna förklaringen återfinns samtliga rättigheter som man ansåg behövdes för att garantera ett liv i värdighet. Förklaringen antogs i generalförsamlingen utan röster emot. Två stater var frånvarande och åtta stater la ner sina röster (Sovjetunionen och dess satellitstater).

Tanken var att denna icke-bindande resolution skulle följas av en konvention med samma rättigheter. Det visade sig lättare sagt än gjort. Dels var många stater inte beredda att binda sig att verkligen följa de mänskliga rättigheterna, dels hade Kalla kriget börjat, dvs motsättningarna mellan de dåvarande supermakterna USA och Sovjetunionen.

Under det Kalla kriget tenderade väst att betona politiska och medborgerliga rättigheter som yttrande- och åsiktsfrihet, förbud mot tortyr, rätten till opartiska domstolar, rättvisa fängelsestraff och rätten att rösta i fria val, medan östländerna betonade ekonomiska och sociala rättigheter som rätten till utbildning, hälsa och arbete.¹ Respektive sida anklagade den andra för att inte uppfylla de rättigheter

man själv ansåg vara de mest grundläggande. I slutändan såg kommissionen som enda möjlighet att skapa två konventioner: **Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter** och **Konventionen om politiska och medborgerliga rättigheter**. Arbetet var slutligen klart 1966 men inte förrän 1976 hade tillräckligt många stater ratificerat (undertecknat) konventionerna för att dessa skulle kunna träda i kraft. Idag har i princip lika många stater ratificerat båda konventionerna. Nu är klyftan snarare mellan nord-syd än mellan väst-öst där syd lyfter fram de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna i högre grad.

Vid FN:s världskonferens om mänskliga rättigheter i Wien 1993 fastslogs att de mänskliga rättigheterna är **universella, odelbara, ömsesidigt beroende och interrelaterade**. Att de är universella

innebär att man anser att de är allmängiltiga för alla människor på jorden. Det har riktats kritik från syd om att de mänskliga rättigheterna skulle vara ett västerländskt påfund - det motsägs dock av att de flesta regionala konventioner, som den afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter, bygger vidare på den Allmänna förklaringen och i vissa fall tom är starkare ifråga om människors skydd och rättigheter. Att konventionerna nu undertecknats av så många innebär att man numera betraktar den Allmänna förklaringen som sk sedvanerätt, dvs det är bindande för alla stater, vare sig de skrivit under deklARATIONEN och de följande konventionerna eller inte.

(Fotnoter)

¹ "Lika i värde och rättigheter", Hedlund Thulin, s 10

Mänskliga rättigheter - uppkomst och uppbyggnad

(Detta avsnitt bygger delvis på Fonden för Mänskliga Rättigheters broschyr "I rätt riktning; ett utbildningsmaterial för enskilda organisationer om rättighetsbaserat utvecklingssamarbete")

Sju kärnkonventioner

Sju så kallade kärnkonventioner har vuxit fram ur den Allmänna förklaringen och grundkonventionerna:

Ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK) 1966

Medborgerliga och politiska rättigheter (MP) 1966

Konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (CERD), 1969

Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW), 1981

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, 1987

Konventionen om barnets rättigheter (CRC) 1990

Konventionen om migrantarbetarens rättigheter (Den här konventionen har främst ratificerats av länder där migranterna kommer ifrån. Exempelvis Sverige har inte ratificerat denna konvention).

Konventionen om funktionshindrandes rättigheter (2006)

Hur blir en konvention till, och vad är skillnaden mellan exempelvis deklaration och konvention?

Deklaration

En politisk viljeyttring. Saknar bindande juridisk verkan men kan ha betydelse för moraliska påtryckningar gentemot stater. Vanligtvis antas deklamationer genom omröstningar i internationella eller regionala fora. En deklaration är ofta ett första steg mot en konvention.

Konvention

Internationella avtal stater emellan. Går ibland under benämningen traktat eller stadga. Antas ofta i något internationellt eller regionalt forum och öppnar därefter för underskrift och tillträde för stater. Stater binder sig vanligtvis till konventionen genom en två-stepsprocess: först undertecknas konventionen av någon som representerar staterna (ofta en representant för regeringen), sedan tillträder staten konventionen genom ett beslut, vilket normalt fattas i den lagstiftande församlingen, i Sveriges fall riksdagen. Efter tillträdet blir konventionen bindande för staten i fråga, förutsatt att konventionen trätt i kraft, dvs börjat gälla.

Tilläggsprotokoll

Det är mycket ovanligt att man gör förändringar i texten till en konvention. När man vill lägga till något skriver man i stället oftast ett tilläggsprotokoll. Varje stat som tillträtt konventionen i fråga kan sedan, när tilläggsprotokollet blivit antaget, ta ställning till huruvida man vill ansluta sig också till detta eller inte.

Hur ansluter sig stater?

Ratifikation/anslutning/tillträde

Vanligtvis krävs att ett visst antal stater tillträtt en konvention för att den ska träda i kraft. Antalet varierar och anges i respektive konvention. Termen för tillträde varierar beroende vid vilken tidpunkt detta sker. De första staterna sägs ratificera konventionen, när konventionen sedan trätt i kraft säger man däremot att man ansluter sig till den. I båda fallen kan man använda ordet tillträda men det är inte ovanligt att man också använder termen ratificera även för att beskriva anslutningar, trots att det formellt inte är korrekt.

Kommentarer

Det är inte alltid självklart hur konventionerna ska tolkas. Till kommittéernas uppdrag hör därför att skriva sk General Comments, en slags

tolkningskommentarer, för att beskriva hur de anser att olika begrepp i konventionerna ska tolkas.

En av konsekvenserna av att en stat tillträder någon av dessa konventioner är att de blir skyldiga att regelbundet rapportera till en särskild kommitté om hur de lever upp till kraven i konventionen i fråga. För varje konvention finns en sådan kommitté bestående av ett antal "oberoende experter", dvs personer som inte representerar någon stat och som ska ha god kännedom om mänskliga rättigheter. Staternas rapporter presenteras vid ett möte med kommittén, då det också ges tillfälle för enskilda organisationer att presentera alternativa rapporter, så kallade parallellrapporter eller skuggrapporter.

Internationell konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

Antagen 16 december 1966

Utdrag ur ESK-konventionen (Del II)

Artikel 2

1. Varje konventionsstat förpliktar sig att **genom såväl egna åtgärder som internationellt bistånd och samarbete**, framför allt på de ekonomiska och tekniska områdena, **till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser** för att säkerställa, att de i denna konvention inskrivna rättigheterna **gradvis förverkligas** i sin helhet **genom alla därtill ägnade medel**, i synnerhet genom åtgärder på lagstiftningens område.

Konventionsstaterna förpliktar sig att garantera, att de i denna konvention inskrivna rättigheterna får utövas **utan åtskillnad av något slag** på grund av ras, hudfärg, kön, språk religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.

Exempel på rättigheter ur ESK-konventionen

Artikel 6: rätten till **arbete**

Artikel 7: rätten till rättvisa och gynnsamma **arbetsvillkor**

Artikel 8: rätt att bilda och ansluta sig till **fackföreningar**

Artikel 9: rätten till **social trygghet**, inklusive socialförsäkring

Artikel 10: skydd och bistånd till **familjen**, inklusive rätt till mammaledighet samt skydd mot skadligt barnarbete.

Artikel 11: (1.) "... rätten för envar att för sig och sin familj åtnjuta en **tillfredställande levnadsstandard**, däribland att få tillräckligt med **mat** och kläder samt en lämplig bostad, även som att få sina levnadsvillkor förbättrade..." (2.) "... den grundläggande rätten för envar att vara **tryggad mot hunger ...** "

Artikel 12: rätten till bästa uppnåeliga **hälsa** (både fysiskt och psykiskt)

Artikel 13: rätten till **utbildning**

att fortlöpande åtnjuta

Artikel 14: obligatorisk och kostnadsfri **grundskoleutbildning** för alla

Artikel 15: rätt att delta i det **kulturella** livet

Internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter Antagen 16 december 1966

Utdrag ur MP-konventionen (Del II)

Artikel 2

1. Varje konventionsstat förpliktar sig att respektera och att **tillförsäkra envar**, som befinner sig inom dess område och är underkastade dess jurisdiktion, de i denna konvention inskrivna rättigheterna **utan åtskillnad av något slag**, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, egendom, börd eller ställning i övrigt.

Varje konventionsstat förpliktar sig att i enlighet med sina konstitutionella bestämmelser och med bestämmelserna i denna konvention **vidtaga erforderliga åtgärder** för att genom lagstiftning eller på annat sätt förverkliga de i denna konvention inskrivna rättigheter, som ej redan är tillförsäkrade.

Exempel på rättigheter ur MP-konventionen

Artikel 6: rätten till liv

Artikel 7: skydd mot **tortyr** eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling

Artikel 8: skydd mot **slaveri** och tvångsarbete

Artikel 9: rätt till **frihet** och personlig säkerhet, skydd mot godtycklig arrestering eller annat godtyckligt frihetsberövande

Artikel 10: rätt för **fångar** till human behandling

Artikel 12: rätt att **röra sig fritt** och fritt välja bosättningsort inom staten, rätt att **lämna** vilket **land** som helst samt rätt att inresa i eget land

Artikel 14: rätt till **likhet inför lagen** och rättegångsförfaranden

Artikel 16: rätt att erkännas som **person** i rättsligt hänseende

Artikel 17: skydd mot godtyckliga eller **olagliga ingripanden** i sitt privat- och familjeliv

Artikel 18: rätt till **tankefrihet, samvetsfrihet** och **religionsfrihet**

Artikel 19: rätt till **åsiktsfrihet** och **ytttrandefrihet**

Artikel 21: rätt till **fredliga sammankomster**

Artikel 22: **föreningsfrihet**

Artikel 23: rätt att **ingå äktenskap**

Artikel 24: **barns rättigheter** och skydd

Artikel 25: rätt att bli **vald**

Diskussionsfrågor

- om uppkomsten av MR-systemet och de två konventionerna

- Tror ni att uppfattningen av de mänskliga rättigheterna skiljer sig från land till land eller kontinent till kontinent? I så fall, varför och på vilket sätt tror ni att det skiljer sig åt?
- Vilka rättigheter tror/tycker ni är de viktigaste rättigheterna? ESK- eller MP-rättigheterna?
- Hur skulle man kunna stärka ESK-rättigheterna för att ge dem mer kraft? Vad har MP-rättigheterna som ESK-rättigheterna skulle behöva för att åtnjuta högre status?
- Tycker ni att det finns rättigheter som saknas i ESK- eller MP-konventionerna?

Obs - ett tips är att låta deltagarna själva föreslå olika mänskliga rättigheter och sedan själv skriva upp dem under ESK eller MP - eller låta dem föreslå det också. Se de två tidigare sidorna för underlag.

Mänskliga rättigheter - övervakning/uppföljning

(Detta avsnitt bygger till stor del på informationshäftet "Ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter; I. Introduktion".)

De **medborgerliga och politiska rättigheterna** anses vara legala rättigheter som kan prövas i en domstol och en enskild person kan få sin sak prövad inom FN. I första hand ska prövningen om möjligt ske i det nationella rättsväsendet, i andra hand genom FN:s kommitté för mänskliga rättigheter.

När det gäller de **ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna**, kan dessa *inte* prövas inom ett internationellt organ. Kontrollen över staternas efterlevnad av internationella åtaganden på området ESK-rättigheter sker istället enbart genom ett rapporteringssystem. De grundläggande bestämmelserna om en stats **juridiska skyldighet** att leva upp till internationella avtal återfinns i *Wienerkonventionen* om traktaträtten från 1969. En stat som ratificerat en konvention är **folkrättsligt (gentemot andra stater) bunden vid den och måste i god tro agera enligt dess bestämmelser**. Staten kan aldrig hävda att intern lagstiftning förhindrar den från att leva upp till reglerna i det internationella avtalet.

För varje konvention finns en **övervakningskommitté**. Kommittéerna består av ett antal "oberoende experter", det vill säga människor som inte representerar en särskild stat men som har god kännedom om de mänskliga

rättigheterna. När en stat tillträder en konvention, åläggs den automatiskt en **skyldighet att rapportera** till kommittén om hur de lever upp till kraven i konventionen i fråga. Detta ska staterna göra vart femte år och listan på de stater som är aktuella för rapportering finns på <http://www.ohchr.org/english/bodies/cescr/index.htm>. ESK-kommittén bildades 1985 och finns i Genève. Kommittén tar sedan ställning till rapporten och sammanställer därefter sina synpunkter och rekommendationer i ett dokument kallat *General Observations*.

Vid rapporteringstillfället har inte bara stater utan också enskilda organisationer en möjlighet att presentera sina synpunkter på statens efterlevnad av konventionen i en rapport. Dessa rapporter kallas vanligen **parallellrapporter** eller **skuggrapporter**.

Kommittéerna **måste ta hänsyn både till staters egna rapporter och rapporter från det civila samhället** innan de sammanställer sina slutsatser och rekommendationer. FIAN har varit med och presenterat ett flertal parallellrapporter för ESK-kommittén, bland annat för Ecuador, Brasilien El Salvador, Norge, Spanien, Venezuela, Bolivia, Sudan, Egypten, Kamerun, Tyskland, Israel och Nigeria. De finns att läsa på www.fian.org.

Att utkräva ESK-rättigheterna

Frågan om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna är individuellt utkrävbara eller inte har varit, och är fortfarande, ofta föremål för diskussion. Framförallt har ickestatliga organisationer bedrivit ett starkt lobbyarbete för att få till stånd ett tilläggsprotokoll till ESK-konventionen. Ett tilläggsprotokoll skulle kunna ge individer rätt att inom FN föra talan mot staten när de förhindrats att åtnjuta sina ESK-rättigheter.

Det såg länge osäkert ut, men i juni 2006 bestämde FN:s nyinrättade MR-råd att ESK-konventionen kommer att följas upp med individuell klagomöjlighet. De har givit en arbetsgrupp ett tvåårigt mandat att utarbeta ett dokumenttextförslag för ett tilläggsprotokoll. Möjligheten att kräva sin rätt i något slags juridisk förfarande ger rättigheterna deras legala

status. Det har sagts att utan möjlighet till domstolsprövning finns det en risk att staternas skyldighet att efterleva villkoren i konventionen stannar vid politiska programförklaringar.

Rådet för mänskliga rättigheter (tidigare MR-kommissionen) skall:

- främja universell respekt för de mänskliga rättigheterna,
- behandla situationer där de mänskliga rättigheterna kränks, inklusive grava och systematiska kränkningar, och avge rekommendationer om detta,
- främja utbildning om de mänskliga rättigheterna och ge tekniskt bistånd samt kapacitetsstöd på detta område,
- utgöra ett forum för dialog om tematiska MR-frågor,
- genomföra en universell granskning av hur stater efterlever sina MR-förpliktelser,
- bidra till ett förebyggande av MR-kränkningar och skyndsamt bemöta brådskande MR-situationer.

Diskussionsfrågor - om övervakning och uppföljning

- Är det troligt eller bara önsketänkande att övervakningen, så som den ser ut idag, kan få stater att följa de konventionerna som de har ratificerat?
- Vad är möjliga instrument för att förbättra implementeringen av MR-konventionerna?
- Är det möjligt eller över huvud taget önskvärt att ESK-rättigheterna specificeras för att bli legala rättigheter och ge enskilda möjligheten att pröva sin sak inom FN?
- Bör stater kunna straffas inom FN för kränkningar av mänskliga rättigheter?

De två huvudkonventionerna - några jämförelser

Den skillnad mellan MP- och ESK-rättigheter som poängteras från en del stater - företrädesvis de som vill peka på potentiella problem med ESK-rättigheterna - är artikel 2.1 i ESK-konventionen: *"...till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser för att säkerställa att de i denna konvention inskrivna rättigheterna gradvis förverkligas"*.

Många stater har velat betona orden **tillgängliga** och **gradvis** men den tolkning som har gjorts av ESK-kommittén (FN:s expertkommitté som tolkar och övervakar ESK-rättigheter) fastställer att tyngdpunkten bör ligga på **till fullo**. Gradvis innebär att man skall kunna se en **kontinuerlig strävan** i den riktningen.

Vi kan alltså inte förvänta oss att rättigheterna till fullo tillgodoses direkt. Det vi kan kräva är att regeringen steg för steg närmar sig ett uppfyllande och att den då använder en rimlig nivå av statens resurser. Staten får alltså inte vänta med åtgärder tills dess de själva anser sig ha tillräckligt med tillgängliga resurser - man förväntas använda de resurser som de facto finns tillgängliga, i rimlig mängd.

Med resurser menas inte bara pengar utan också andra relevanta resurser, som för rätten till mat måste vara **försörjningsresurser** som jordbruksmark, frön eller dylikt. Om överskottsjordar finns i ett land med undernäring, är det alltså helt legitimt att kräva omfördelning av jord till behövande familjer, som en åtgärd för den mänskliga rättigheten att försörja sig.

I praktiken går det dock inte att göra någon uppdelning mellan de olika rättigheterna, vilket också är orsaken till att man har fastslagit att alla mänskliga rättigheter är **odelbara**. En människa som inte har en dräglig levnadsstandard, som inte kan försörja sig och saknar utbildning, har avsevärt mycket svårare att delta i allmänna val eller i det politiska livet. Om man inte kan skriva kan man inte heller till fullo utnyttja sin yttrandefrihet. För att kunna våga ställa krav på sina ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter i ett samhälle krävs yttrande- och föreningsfrihet, rätten att bilda fackföreningar och att kunna delta i den demokratiska processen.

Idag finns en ökad förståelse för orsakssamband där man identifierar relationerna mellan kränkningar av olika sorters rättigheter. Kränkningar av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter är ofta en direkt följd av ekonomiska, sociala och politiska maktstrukturer som i sin tur påverkar människors medborgerliga och politiska rättigheter. Det kan handla om kränkningar av politiska rättigheter som sker när människor kämpar för sina ekonomiska rättigheter. Exempelvis när människor demonstrerar för tillgång till jord och polisen slår ner demonstrationen.

Diskussionsfrågor - om ESK- och MP-rättigheter

- Hur långt kan man gå när man kräver att en stat ska använda alla sina tillgängliga resurser? Kan man exempelvis anklaga en stat för att ha satsat för mycket pengar på försvaret i relation till sociala frågor/jordbruksreformer el dylikt?
- Ge andra exempel på hur de mänskliga rättigheterna är odelbara, dvs rättigheter som inte kan uppfyllas om inte andra mänskliga rättigheter redan är helt eller delvis uppfyllda.

Rätten till Mat - förankrad i många människorättskonventioner

(Detta avsnitt bygger på informationshäftet "Rätten till mat och Ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter; IV" som har publicerats av Fonden för mänskliga rättigheter i deras skriftserie om de mänskliga rättigheterna.)

Internationella konventionen om de ekonomiska, sociala, och kulturella rättigheterna (ESK-rättigheterna)

Rätten till mat finns uttryckt i artikel 11.1 i den internationella Konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna (IK-ESKR) från 1966 och ingår i uppräknningen av vad som utgör en tillfredsställande levnadsstandard.

"11.1 Konventionsstaterna erkänner rätten för envar att för sig och sin familj åtnjuta en tillfredsställande levnadsstandard, däribland att få tillräckligt med mat och kläder samt en lämplig bostad, även som att fortlöpande få sina levnadsvillkor förbättrade. Konventionsstaterna skall vidtaga lämpliga åtgärder för att säkerställa att denna rätt förverkligas, och de erkänner att ett internationellt samarbete på frivillighetens grund har en väsentlig betydelse i detta sammanhang."

"11.2 Konventionsstaterna, som erkänner den grundläggande rätten för envar att vara tryggad mot hunger, skall var för sig och genom internationellt samarbete vidta nödvändiga åtgärder, däribland utarbetande av konkreta program:
a) *för att förbättra metoderna för framställning, förvaring och distribution av födoämnen genom att till fullo*

utnyttja de tekniska och vetenskapliga erfarenheterna, genom att sprida kännedom om födoämneslärans principer och genom att utveckla eller omdana jordbruksmetoderna på så sätt att naturtillgångarna utvecklas och utnyttjas så effektivt som möjligt; för att, med beaktande såväl av de livsmedelsimporterande som av de livsmedelsexporterande ländernas problem, säkerställa en med avseende på behoven rättvis fördelning av världens livsmedelstillgångar."

Rätten till mat ingår också i andra internationella och regionala MR-instrument:

- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (1948), artikel 25.1
- Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (1979), artikel 12.2 och 14.2 (g)
- Konventionen om barnets rättigheter (1989), artikel 24.2 och 27.1-3

Rätten till mat ingår dessutom i regionala MR-stadgar:

- Europeiska sociala stadgan (1961), artikel 4.1 (skälig lön) och 8.3 (skydd för kvinnliga arbetstagare)
- Den afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter (1981), artikel 21 1-2 (om tillgångar och naturresurser)
- Tilläggsprotokollet (San Salvador-protokollet) om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (1988 - har ännu inte trätt i kraft) till den amerikanska konventionen om de mänskliga rättigheterna, artikel 12.

General Comment 12

Rätten till mat förklaras ytterligare i kommentarerna till ESK-konventionen. Den kommentar eller General Comment som tolkar rätten till mat är General Comment 12: "The right to adequate food" (1999). Den förklarar att rätten till mat innebär att det ska finnas **tillräckligt** med mat och att maten ska vara **lämplig**. General Comment 12 lyder:

"Det skall finnas tillräcklig och lämplig (eng. adequate) mat, det vill säga att:

- **kvantitativt** måste det finnas tillräckligt med mat så att energiinnehållet täcker människors basbehov;

- **kvalitativt** måste maten innehålla de nödvändiga näringsämnen, vitaminer och spårämnen som behövs för att ge en näringsriktig kost;

- maten måste vara **fri från farliga tillsatser**;

- maten måste vara **kulturellt acceptabel** (eng. cultural or consumer acceptability), eftersom en viss sorts mat i många kulturer spelar en viktig roll för den gemensamma identiteten;

- det skall finnas **tillgänglighet** (eng. avail-ability), människor måste kunna ha tillgång till mat och försörja sig antingen genom att direkt utnyttja produktivt land eller andra naturresurser eller genom att förädling, distribution och marknaden fungerar så att mat når från produktionsplatsen dit det finns en efterfråga;

- det skall finnas **åtkomlighet** (eng. acces-sibility), både ekonomiskt och rent fysiskt och geografiskt. Den ekonomiska nivån för att kunna skaffa sig tillräckligt med mat för att möta sina basbehov måste ligga på en nivå där även andra basbehov kan tillgodoses."

General Comment 12 betonar att det måste finnas **ekonomisk åtkomlighet** och **fysisk tillgänglighet** till mat.

Ekonomisk åtkomlighet beror i högsta grad på hur människors tillgång till mat ser ut. Kommittén betonar att särskild sårbara grupper som landlösa eller andra fattiga kan behöva särskilt anpassade program.

Fysisk tillgänglighet handlar om att alla människor, inklusive fysiskt sårbara grupper som barn, äldre, funktionshindrade, psykiskt sjuka, kroniskt sjuka och döende måste ha tillgång till tillräckligt med mat utifrån alla aspekter. Offer för naturkatastrofer och andra utsatta grupper måste prioriteras. Ursprungsfolk vars tillgång till sin traditionella mark hotas kan vara särskilt sårbara.

- Tillgången **måste vara hållbar**, både för nuvarande och framtida generationer. Att tillgången på mat skall vara utan diskriminering har inneburit att många börjat tala om framtida generationer. Även om de mänskliga rättigheterna reglerar förhållandet mellan en stat och dess nu levande invånare, sägs det alltså här att matproduktionen skall vara hållbar även på sikt.

- Tillgången **måste vara överensstämmande med mänsklig värdighet** och inte inkräkta på respekten för andra mänskliga rättigheter.

Minimivån för rätten till mat uttrycks i artikel 11.2 i ESK-konventionen där det talas om den fundamentala rätten att vara fri från hunger. Som en fundamental rätt ställer den särskilda krav på staten för uppfyllande och staten har därför en klar skyldighet att säkerställa att människor inte svälter, även i situationer av natur- och andra katastrofer.

Kränkningen sker när staten inte uppfyller människors rätt att vara fria från hunger utan att kunna bevisa att man maximalt utnyttjat de tillgängliga resurser som finns för att tillfredsställa dessas behov. Bevisbördan ligger hos staten och en stat som hävdar att den varit oförmögen att leva upp till ens denna minimivån, måste visa att den försökt få all möjlig, inklusive internationell hjälp.

FIAN - ett exempel på att arbeta praktiskt med mänskliga rättigheter

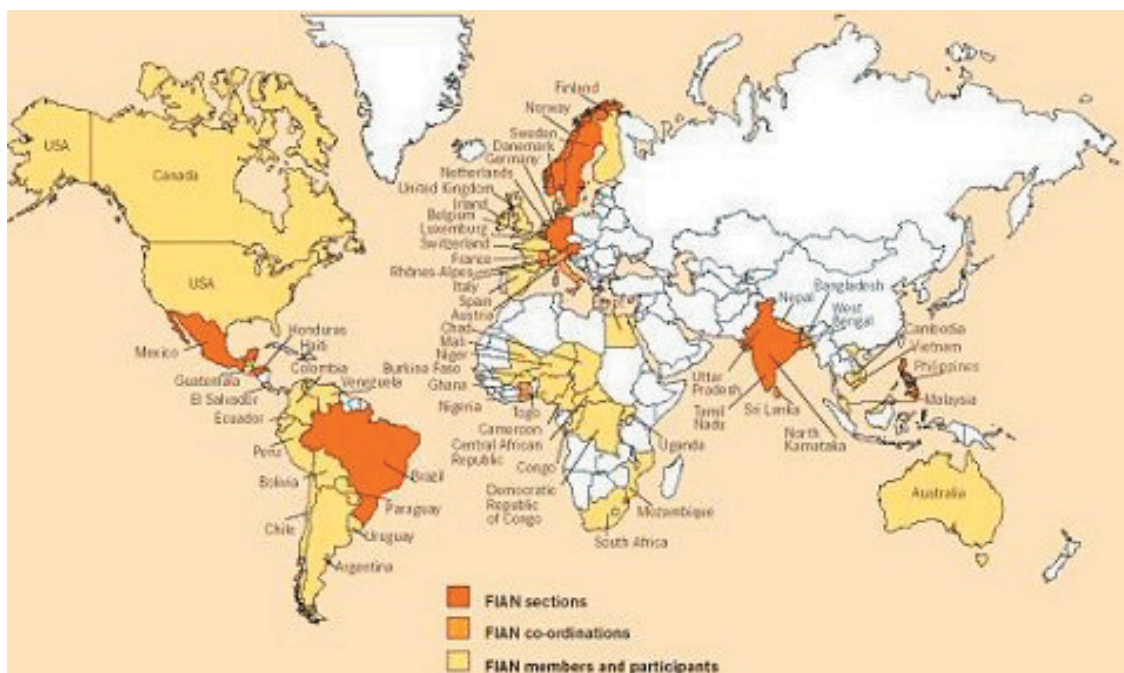
Varför det är en bra ide att jobba rättighetsbaserat:

- Man kan alltid hänvisa till staters skyldigheter; individers rättigheter blir utkrävbara
- Man kan förhålla sig till juridiskt bindande dokument i sin argumentation (till skillnad från ideologiskt idéburna organisationer)
- Man kan förstärka och öka handlingskraften genom att övervaka staters efterlevnad av de internationella konventionerna och motarbeta att de bara landar i någon dokument hög.

Bakgrund

FIAN är en internationell människorättsorganisation som jobbar för och med mänskliga rättigheter och som har **rätten till mat** och **försörjning** som huvudfråga. FIAN står för **FoodFirst Information and Action Network**. Det är en partipolitiskt och religiöst obunden organisation baserad på medlemskap.

FIAN grundades 1986 i Heidelberg, Tyskland. I arbetet betonar FIAN att rätten till mat är en rättighet som finns inskriven i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och i konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. FIAN:s medlemmar engagerar sig i arbetet för en värld fri från hunger och arbetar utifrån ett

FIAN har medlemmar i mer än 60 länder och sektioner i 20 länder i Europa, Latinamerika, Afrika och Asien: Sverige, Tyskland, Österrike, Frankrike, Belgien, Norge, Schweiz, Brasilien, Honduras, Mexico, Ecuador, Ghana, Indien, Filippinerna

FIAN står för

FoodFirst: mänskliga rättigheten att försörja sig

Begreppet myntades på 70-talet av Frances Moore Lappé och Joseph Collins i boken "Food First" (1977) "Mat åt alla" på svenska (1978), senare i en kortare version "Tolv myter om världssvälten" (1991). Förutom att begreppet pekar på maten som ett av våra grundläggande behov, så visar det även att hungerproblemet inte kan lösas genom ökad produktion - *Production first*. Med detta menas att hungerproblematiken inte beror på att det produceras för lite mat i världen idag, utan att det har en annan förklaring.

En blick i statistiken visar att det redan finns tillräckligt med mat på global nivå för att alla ska kunna äta sig mätta. Det är t o m så att *det finns tillräckligt med mat i många länder där delar av befolkningen samtidigt lever i svält*. Att kränkningar av rätten till mat förekommer och att det existerar hunger är inte en fråga om brist på mat utan **en fråga om ett dåligt fungerande fördelning och en bristande politisk vilja**.

När FIAN bildades var det just för att stödja människor i deras kamp för **egen försörjning**, snarare än att kräva att någon regering ska gå in och aktivt försörja alla människor i landet eller på internationell nivå. Veldig ofta handlar det nämligen inte om att klimatet eller naturen orsakar svält, eller att människor är okunniga eller dåliga jordbrukare, utan att de förhindras att själva försörja sig, genom att resurser tas ifrån dem eller undanhålls från dem fastän dessa skulle kunna leda till minskad undernäring.

Med detta synsätt blir rätten till mat inte i första hand en rätt att bli försörd av staten eller internationella biståndsgivare, utan en rätt att själva få försörja sig med tillgängliga resurser. **FIAN har därför valt att arbeta just för Rätten att försörja sig** och inte bara "rätten till mat", vilket utsatta grupper ofta själva framhåller som mer i linje med deras egna synsätt och krav.

Information: Arbetet för att samla och sprida information om rätten till mat.

I sitt arbete utgår FIAN alltid från konkreta fall av kränkningar av rättigheter. I samarbete med lokala organisationer tar FIAN fram underlag om kränkningar som sedan används för att påverka ansvariga makthavare.

Action: Handlar på både lokal och global nivå

FIAN uppmärksammar kränkningar av rätten till försörjning och ställer ansvariga makthavare till svars. FIAN jobbar för att drabbade lokalbefolkningars protester ska få internationell uppmärksamhet - att deras kamp når bortom landsgränserna.

Det är viktigt att påpeka att initiativet till FIANS:s agerande alltid kommer från lokal nivå - från de drabbade eller från en lokal stödorganisation som för de drabbades talan.

Network: Ett globalt nätverk som knyter samman individer och grupper som arbetar för sina och andras rättigheter

FIAN samarbetar med lokala, gräsrotsorganisationer och bekämpar kränkningar av mänskliga rättigheter.

FIAN:s arbetsätt

FIAN samarbetar med aktörer på lokal nivå och bedriver påverkan gentemot FN och andra statliga organ genom lobbyarbete.

Brevkampanjer och fallarbete

FIAN:s brevkampanjer (eller blixaktioner) och fallarbete riktar sig till lokala och/eller nationella ansvariga, det vill säga regeringar som ratificerat konventionen om ESK-rättigheter, deras lokala representanter, och i vissa fall internationella aktörer som Världsbanken och IMF. Medlemmar deltar i brevkampanjer och lokala FIAN-grupper arbetar med specifika fall av kränkningar. I Sverige arbetar grupper med fall i Brasilien, Bolivia och Indien. *Viktigt att påpeka är att initiativet till att arbeta med ett konkret fall alltid kommer från de drabbade eller från en lokal stödorganisation – **inte från FIAN**.*

Utbildning

FIAN arbetar aktivt med utbildning i ESK-rättigheter och framförallt rätten till försörjning, världen över. Syftet är att synliggöra rätten till mat och göra människor medvetna om vilka rättigheter de har och vilka skyldigheter staten har.

Opinionsbildning

FIAN arbetar även med informationsspridning om ESK-rättigheter i allmänhet. Information är av stor vikt både i nord och syd. I syd för att öka medvetenhet om rättigheterna fastslagna i internationell rätt, i nord för att bidra till att förändra sättet att se på försörjningsproblematiken. Pressarbete är också en del av FIAN:s verksamhet.

Arbete inom FN-systemet

Mångårig dokumentation av kränkningar av rätten till mat har inneburit att FIAN har en så kallad konsultativ status i FN:s ekonomiska och sociala råd (ECOSOC) och Europarådet. Detta innebär att FIAN kan delta vid möten för att framföra sina åsikter. Inom FN-systemet arbetar FIAN tillsammans med andra organisationer med parallellrapportering till ESK-kommittén.

Lobbyarbete

FIAN bedriver lobbyarbete både på nationell och på internationell nivå för att stärka de juridiska instrument som fastslår rätten till försörjning. Ett exempel på detta arbete är FIAN:s arbete för att påverka

FN:s Jordbruks- och livsmedelsorganisation (FAO). FIAN samordnar det civila samhällets deltagande i processen kring FAO:s Frivilliga Riktlinjer för rätten till mat, som antogs 2004.

FIAN-fall

FIAN har jobbat med lite drygt 400 fall sedan man började dokumentera fall 1986. Det är svårt att säga vad som är ett lyckat fall, men i ungefär hälften av fallen har man nått åtminstone någon framgång.

Ett par exempel på framgångar är tagna från Guatemala och Indien:

Ett par exempel på framgångar är tagna från Guatemala och Indien:

Guatemala

Efter 12 års kamp för jorden får 47 familjer som arbetat på farmen Maria de Lourdes i Génova, Guatemala, slutligen skälig kompensation för illegal avvisning och utebliven arbetsinkomst. Segern har stor symbolisk betydelse eftersom jorden ägs av släktingar till Guatemalas president Oscar Berger. Efter upprepade blixaktioner från FIAN och olika aktioner där även nationella organisationer varit delaktiga, nåddes en överenskommelse i september 2004. Jordägaren gick då med på att betala lantarbetarna 55% av den uteblivna lönen sedan 1992.

Indien

I Indien är rätten till mat förankrad i landets konstitution under Rätten till liv i Artikel 21. Ändå lever nästan hälften av befolkningen i extrem fattigdom utan tillräckligt med mat. Regeringen har vidtagit vissa åtgärder för att minska fattigdomen i landet. Till exempel lagstiftades att alla barn som går i grundskolan skall få en varm måltid per dag. I flera delstater, tex i Uttar Pradesh, Bihar och Jharkhand har man dock vägrat utföra detta program. Sedan 2002 har FIAN Norge och FIAN Uttar Pradesh därför bedrivit en kampanj för att skolmåltider ska införas i dessa delstater. Efter mycket påverkansarbete från FIAN och andra organisationer, bestämdes det i högsta domstolen att skolmatprogrammet skulle implementeras i alla delstater. Sedan oktober 2004 har nu skolmatsprogrammet införts i 16 av de fattigaste distrikten i Uttar Pradesh, vilket innebär att **17 miljoner barn från 91 425 grundskolor nu får en varm måltid varje dag.**

FIAN:s huvudsakliga arbetsområden

I september 2006 hölls FIAN:s internationella stämma i Heidelberg med representanter från alla FIAN-sektioner. Där beslutades om fem programpunkter som FIAN ska arbeta med under de närmsta åren

Tillgång till resurser

50 % av de människor som lider av hunger är marginaliserade småjordbrukare. 22% är landlösa familjer som försörjer sig genom att arbeta inom jordbruk eller inom den informella sektorn i på landsbygden. Avsaknaden av tillgången till produktiva resurser är därför huvudorsaken till varför människor lider av systematisk hungersnöd. Småjordbrukare är dessutom ofta offer för utvecklingsprocesser som lämnar dem landlösa eller som sätter deras tillgång till resurser i fara. Del av marginaliseringen är den oftast bristfälliga administrativa behandlingen, det vill säga brist på hjälp av staten att tillgodose deras direkta bas behov. Många familjer har inget säkert boende, säker tillgång till jordbrukshjälpmiddel (frön, vatten etc) eller tillgång till marknaden. Allt detta skulle kunna möjliggöra en hållbar ekonomisk situation och långsiktig tillgång till produktiva resurser. Fattiga jordbrukare är FIAN:s målgrupp och FIAN vill fortsätta arbeta med denna grupp.

FIAN vill arbeta med att säkerställa tillgången till produktiva resurser och öka kännedomen om detta problem både nationellt och internationellt utifrån ett rättighetsperspektiv.

Vatten

I många länder börjar vattentillgången bli knapp och vattenrelaterat förtryck hotar befolkningen genom konflikter eller privatiseringsprocesser. Överanvändandet av vatten hotar också långsiktigt och hållbart jordbruk. Vattenknappheten kommer de närmsta åren att bli en av de största globala utmaningarna och problemen. Rätten till tillgång till vatten är inte specificerad i konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättig-

heter. För att fylla detta tomrum har FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (UN-CESCR) integrerat vattenfrågan som del av rätten till mat och rätten till hälsa.

Dricksvatten och vatten för tillagning av mat är livsnödvändigt. Vatten behövs också för att upprätthålla en minimumstandard av hygien som förebygger hälsoproblem och undernäring. Tillgång till vatten är därför en mänsklig rättighet vilket är nära kopplat till rätten till mat.

FIAN har sedan sitt grundande arbetat med vattenrelaterade frågor och vill fortsätta främja regeringarnas erkännande av denna rättighet samt verka för en förstärkt internationell lagstiftning på området.

Utomterritoriella skyldigheter

Under de 20 år som FIAN har utfört fallarbete, har internationella aktörers (andra än stater) betydelse för kränkningar av rätten till mat och försörjning vuxit. Tidigare har FIAN enbart hänvisat till staters skyldigheter gentemot dess egna befolkning, i och med att det är de som skrivit under konventionerna. Nu betonar ESK-kommittén att staters skyldighet att respektera, skydda och uppfylla rätten till mat **sträcker sig även till andra länder, vilket kallas utomterritoriella skyldigheter** (ETO, Extraterritorial State Obligations). Detta betyder att stater måste upprätthålla de mänskliga rättigheterna i alla sina internationella åtaganden. Kränkningar av utomterritoriella skyldigheter kan ta olika former; det kan handla om nationella företag som etablerat sig utomlands och bryter mot mänskliga rättigheter, fördrivet av lokalbefolkningar pga dammprojekt finansierat av internationella bilaterala aktörer eller internationella avtal (t ex handelsavtal) vilket hindrar uppfyllandet av rätten till mat.

Inom programmet om utomterritoriella skyldigheter vill FIAN arbeta med att **påverka ansvariga aktörer och att främja nya mekanismer för att**

kontrollera efterlevnaden av ETO:s när det gäller rätten till mat.

Juridisk utkrävbarhet (justiciability)

Juridisk utkrävbarhet betyder att offren för MR-kränkningar skulle ha en möjlighet att ta deras fall till domstol. Denna möjlighet saknas idag, men är nödvändig för att till fullo garantera rätten till mat. På så sätt skulle en positiv dom möjliggöra kompensation och formellt garantera att kränkningen inte skulle upprepas.

På nationell nivå har FIAN bedrivit starkt påverkansarbete riktat mot myndigheter, beslutsfattare och lagstiftande organ. För att genomdriva rätten till mat, behövs också tillgången till den juridiska makten. Juridisk utkrävbarhet skulle betyda att det som sägs skulle gälla också efter ett maktskifte. Domen skulle utöver att tillgodogöra offret i enskilda fall, också fungera som prejudicerande fall. Inom detta program vill FIAN verka för att fler länder inkluderar rätten till försörjning i sin lagstiftning.

På internationell nivå vill FIAN aktivt stödja initiativet om ett tilläggsprotokoll (Optional Protocol) till ESK-konventionen. Tilläggsprotokollet till den Internationella Konventionen för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna skulle tillåta individuella klagomål mot ESK-kränkningar. Det skulle stärka den juridiska utkrävbarheten på alla nivåer (nationellt, regionalt och internationellt). För det första skulle det jämställa ESK-rättigheterna med de Politiska och medborgerliga rättigheterna inom FN systemet. Vidare skulle ESK-rättigheterna stärkas och tilläggsprotokollet skulle vara ett instrument med större kraft att påverka än de nuvarande 5-årsrapporterna i och med att de har en juridiskt bindande kraft.

Övervakning av staters handlande

De senaste 20 åren har FIAN bidragit med att definiera tolkningen av rätten till mat inom MR-systemet. FIAN:s falldokumentation av konkreta exempel av kränkningar av rätten till mat i olika länder i världen har bidragit till en skärpning av den juridiska förståelsen av rättigheten och har främjat utvecklingen av internationella dokument som beskriver rätten till adekvat föda. 1999 antog FN:s kommitté för de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna en tolkning av rätten till mat som uttryckts i ett kommentar, så kallad *General Comment 12*. I november 2004, antog FAO (FN:s jordbruk och livsmedelsorganisation) de *Frivilliga riktlinjerna* som hjälpmedel för att implementera rätten till mat. Även i den processen hade FIAN möjlighet att påverka och tom bidra med konkreta formuleringar i det slutgiltiga dokumentet. De Frivilliga Riktlinjerna kan anses som FIAN:s största framgång. (De finns på den bifogade utbildnings-CD:n).

I framtiden vill FIAN fokusera på den nationella implementeringen av rätten till mat. Inom detta arbete kan FIAN referera till de internationella instrument som utvecklats de senaste tio åren. De Frivilliga riktlinjerna kan användas i många sammanhang och kan väsentligt stödja FIAN:s fallarbete. De Frivilliga riktlinjerna ska ses som ett praktiskt verktyg för regeringar att uppfylla rätten till mat. Men i och med att riktlinjerna beskriver i detalj vad regeringar bör och inte bör göra är det även ett bra instrument för organisationer inom det civila samhället för att övervaka om stater agerar enligt dessa för att uppfylla rätten till mat.

Diskussionsunderlag - fallstudier

Fallstudierna kan delas ut på papper till olika grupper, varpå de får en kvart på sig att diskutera dessa tillsammans och sedan redogöra hur de tänkt för alla andra. Vid redogörelsen (som inte är något test utan bara en upplysning om hur de resonerat) är det naturligtvis möjligt att fortsätta diskutera med alla deltagarna; eller så kan man vänta tills alla grupper redogjort för sina diskussioner och diskutera alla fallen samtidigt. Om man har en liten grupp eller rummet/tiden inte fungerar för grupparbete kan man också läsa upp en eller fler fallstudier och diskutera alla tillsammans.

Fallstudie 1 - Ursprungsbefolkningens rätt till jord i Paraguay

Fallstudie 2 - Chikan Kari-arbetare i Indien

Fallstudie 3 - Förorening av grundvattnet i Indien

Fallstudie 1 - Ursprungsbefolkningens rätt till jord i Paraguay

Bakgrund

Ursprungsfolkgruppen Yakye Axa i Paraguay som tillhör Enxet-folket består av 90 familjer och sammanlagt 319 personer. Deras bosättningar ligger sedan urminnes tider i den paraguayanska regionen Chaco i mellersta delen av landet. I slutet av 1800-talet ockuperades marken för uppfödandet av boskap. Ursprungsbefolkningen blev deras arbetskraft. På grund av dåliga arbetsvillkor och exploatering på godset lämnade Yakye Axa-folket Loma Verde 1986 och flyttade till El Estribo, ett läger dit de blivit inbjudna av invånarna.

Situationen för Yakye Axa-folket förbättrades inte. Jorden var inte bördig nog för att försörja alla och det uppstod problem mellan grupperna. Många medlemmar av Yakya Axa-befolkningen återvände 1996 till Loma Verde som var deras traditionella territorium som de vill få tillbaka. Men väl tillbaka förbjöds de tillträde till marken och bosatte sig istället intill motorvägen mellan Pozo Colorado och Concepción i Presidente Hayes-distriktet som ligger vid det nu avspärrade Loma Verde-godset.

Familjerna lever under fruktansvärda förhållanden och har ingen möjlighet att bruka sina ursprungsmarker, varken för jordbruk eller för jakt. Marken de bebor nu, får de inte heller nyttja, eftersom myndigheterna anser att det är statlig mark där det är förbjudet att jaga, samla trä eller hämta vatten.

Förutom att Yakye Axa-folket saknar tillgång till land, saknar de dessutom tillgång till grundläggande infrastruktur som boende, sanitetsanordningar, vattentillgång, elektricitet och skola för barnen. Framtiden för befolkningen ser därför mycket mörk ut.

Den rättsliga processen

De framförda kraven för att få tillbaka marken har behandlats av olika myndigheter och juridiska instanser utan att ge något positivt resultat. Som sista instans vände sig Yakye Axa-folket i januari 2000 till den Interamerikanska Kommissionen för mänskliga rättigheter. Kommissionen vidarebefordrade fallet i sin tur till den Interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter. Den 17 juni 2005 fälldes domen som uttryckte att staten Paraguay har kränkt ursprungsbefolkningens rätt till egendom och rätten till liv.

De åtgärder som domen kräver att staten Paraguay bör uppfylla är att identifiera Yakye Axa-folkets traditionella territorium och att överlämna denna mark inom en tidsram av tre år. Utöver detta måste staten omedelbart och regelmässigt säkra tillgången till livsviktiga resurser och tjänster som vatten, livsmedel, tillgång till vård, mediciner, och skolmaterial. Staten måste också, inom rimlig tidsram, ta rättsliga och implementerande initiativ för att säkerställa ursprungsfolket Yakya Axas rätt till egendom. Staten Paraguay bör dessutom inom ett år ge kompensation för de materiella skadorna och andra ekonomiska förluster som uppkommit.

Trots den gällande domen har staten Paraguay varken givit kompensation eller förbättrat livssituationen för ursprungsbefolkningen. Sedan år tillbaka har människorna levt utan klara besked och varit väldigt sårbara.

Diskussionsfrågor till Fallstudie 1

- Vilka rättigheter blev kränkta?
- På vilket sätt har staten brutit i att leva upp till sina skyldigheter under rätten till mat?
- Hur kan man resonera att jordreform är rättighetsbaserat?

Fallstudie 2 - Chikan Kari-arbetare i Indien

Regionen Uttar Pradesh (U.P.), Indien, har en befolkningsstorlek på 170 miljoner människor varav 80 % lever på landsbygden. Månadslönen ligger i snitt på 120 USD per person vilket ligger långt under det nationella snittet på 330 USD per månad per person. Lucknow, delstatens huvudstad, ligger i mellersta Uttar Pradesh och har 2 miljoner invånare. 60 % av invånarna arbetar inom den privata eller statliga sektorn, 35 % med jordbruk och 5 % är arbetare i den lokala konsthantverksindustrin, Chikan Kari.

Chikan Kari är en sorts broderi med mycket invecklade mönster och komplicerade stygn. Chikan Kari-tyg och kläder är populära både på den nationella och internationella marknaden. De exporteras till bland annat USA, England och Golfregionen. Det är nästan uteslutande kvinnor som jobbar med Chikan Kari, medan männen är mer involverade i handeln med tygerna. Chikan Kari är väldigt tidskrävande och det pillriga jobbet överanstränger lätt ögonen. Många Chikan Kari-arbetare förlorar till slut sin syn. Det tar mellan 5-7 timmar att göra färdigt ett Chikan-broderi, vilket ger ca 6-8 rupies beroende på stygnens kvalitet. Det finns inte några fasta priser. Kvinnliga Chikan Kari-arbetare tjänar ca 30 rupies per dag. De arbetar åt affärer eller mellanhänder vilket begränsar deras förhandlingsmöjligheter och utsätter dem för exploatering. Chikan Kari-arbete är en del av den informella sektorn där varken kvinnor eller män är organiserade inom någon fackförening. På grund av den utbredda analfabetismen och bristen på information kan kvinnorna inte kräva sin lagstadgade rätt till minimilön vilket uppgår till 58,50 rupies per dag.

Den 17 september 2004 införde Indiens regering en "nationell kommission för den organiserade sektorn". Det är ett rådgivande organ som skall övervaka situationen inom den informella sektorn och ge ut regelbundna rapporter till regeringen. Kommissionen fungerar dock inte som den ska. Det fanns en arbetsinspektör som skulle övervaka arbetarnas förhållande men denna avskaffades 2003. Enligt minimilönslagstiftningen från 1948 står det om inspektörer att: "den tillbörliga regeringen kan [...] utnämna en sådan person som den anser nödvändigt för att upprätthålla denna lag och definiera de lokala förhållandena i vilket de uppträder". Det betyder att det inte är obligatoriskt för Uttar Pradesh att ha en inspektör men det är ett viktigt instrument för att garantera arbetarnas rättigheter inom den informella och oorganiserade sektorn som i Chikan Kari-industrin.

Diskussionsfrågor till Fallstudie 2

- På vilket sätt har staten brustit i att leva upp till sina skyldigheter under rätten till mat?
- Hur kan man hävda minimilönen genom ett MR-perspektiv?

Fallstudie 3 - Förorening av grundvattnet i Indien

En Coca-Cola fabrik öppnades 1999 i Plachimada i Palakkad Distriktet i Kerala, en delstat i Indien. För att kunna tillfredsställa vattenbehovet för produktionen, byggdes ca 60 brunnar på den 40 tunnland stora arealen. Dessa brunnar tar ut 1 500 000 liter vatten per dag. Ökningen av vattenkonsumtionen gjorde att grundvattennivån i regionen sjönk, vilket i sin tur gjorde att brunnar runt omkring sinade bort. Utöver detta, förorenades också grundvattnet, troligen delvis för att Coca-Cola gav bort fabriksavfall som gödsel åt jordbrukare. Sinandet och förorenandet av grundvattnet ledde till en påtaglig försämring av skördarnas kvalitet och ökning av hälsoproblem för invånarna i regionen. En ytterligare konsekvens av detta var också att kvinnorna, som är de som ansvarar för att hämta vatten till hushållsbehov, var tvungna att gå mycket längre vägar för att hämta rent vatten åt sina hem och familjer. Det rapporterades även att ett flertal kor hade dött efter att ha ätit avfall från fabriken.

Diskussionsfrågor till Fallstudie 3

- Vilka rättigheter har blivit kränkta?
- På vilket sätt har staten brustit i att leva upp till sina skyldigheter?
- Varför bör vatten vara en mänsklig rättighet enligt ESK-konventionen?
- Hur är rätten till vatten och rätten till mat förknippade?

Vad kan FIAN göra? Exemplet Honduras

CURLA-fallet i Honduras

Enligt officiella uppgifter lever ca 150 000 jordbrukarfamiljer i Honduras utan tillgång till jord eller anställning som ger en inkomst som de kan leva på. Siffran motsvarar ca 30 % av hela landets befolkning. Förutom dessa finns det ca 100 000 familjer som har mindre än 1 hektar att leva på. Sammanlagt är det alltså hela 44 % av befolkningen på landsbygden som saknar eller har begränsad tillgång till resurser för sin överlevnad¹. Situationen för kvinnliga jordbrukare är ännu svårare än för män. Kvinnor inom jordbruket har systematiskt diskriminerats i Honduras lagstiftning, tex i lagen från 1962 om jordreform. Av alla människor som fick jord genom reformen mellan 1962 och 1991, var bara 4 % kvinnor. Denna diskriminering har officiellt upphört genom lagstiftande åtgärder, men i verkligheten lever gamla mönster kvar. Det är tex än idag mycket svårare för kvinnor än för män att få äganderätt till land.

FIAN har jobbat med ett fall i norra Honduras på Atlantkusten sedan 2001, där ett 60-tal jordlösa familjer kämpar för sin rätt till jord. Kvinnorna i de jordlösa hushållen startade en grupp de kallar för *Kvinnorörelsen 10 juni* som kämpar för att få laglig rätt till ett landstykke om 69 hektar som tillhör det statliga Curla-universitetet. Kvinnogruppen startade som en hemmafruklubb. Efter att orkanen Mitch drog över landet och förstörde det lilla de hade, var de tvungna att fly. Kvinnorna tog snart upp kampen om jord för att kunna försörja sig själva och sina familjer. De flesta är mammor, och de flesta är ensamstående.

År 2000 fick universitetet äganderätt till ett stycke mark för att genomföra ett forskningsprojekt, men under de år som gått har marken legat helt orörd. *Kvinnorörelsen 10 juni* kände till marken som stod ödelagd och bestämde sig för att, med hjälp av andra erfarna jordbruksledare och Jordbruksreformsinstitutet, ockupera marken. Enligt lagen om jordreform ska statlig mark som inte brukas kunna fördelas till de fattiga utan jord. Men i det här fallet har detta, trots kvinnornas begäran till det officiella jordbruksinstitutet (INA), inte gjorts eftersom universitetet vägrade lämna ifrån sig marken. Kvinnorna startade till slut en landockupation av det 69 hektar stora området och har byggt små hus för sig och sina familjer. Redan från början har kvinnorna fått utstå trakasserier och hot från universitetet. Universitet har alarmerande nog dessutom inrättat en säkerhetsstyrka för att fördriva kvinnorna. I februari 2002, blev kvinnorna bortkörda och säkerhetsvakterna brände ner deras hus och deras egendom. I juli 2006, hotades kvinnorna på nytt av vräkning och säkerhetsvakter från universitetet förstörde delar av deras skörd.

Kvinnorörelsen 10 juni lämnade in en ansökan om att få erhålla marken till Jordreformsinstitutet, INA, som gav kvinnorna rätt i sin sak. Det överklagades dock i Högsta domstolen och kvinnorna förlorade målet. Parlamentet i Honduras, som också tog sig an fallet, har bestämt att jorden bör ges tillbaka till Jordreformsinstitutet INA, som i sin tur kan ge marken till kvinnogruppen, men universitetet fortsätter att kämpa emot.

Kvinnorörelsen har fått stöd både från nationellt och internationellt håll. På internationell nivå har FIAN varit en viktig aktör i det här fallet. FIAN har t ex genomfört flera internationella brevkampanjer. År 2005 samlades 3500 vykort in, från åtta olika länder i Europa, Asien och Latinamerika, som överlämnades till regeringen och universitetet. I Honduras finns också en egen FIAN-sektion som har lett arbetet. Aktionen satte stor press på universitetet och i augusti 2006 förklarade de tillsammans med INA att kvinnorna tills vidare får stanna på marken och att de jobbar med att hitta en alternativ plats där de kan få ett stycke jord. Längre trodde man att konflikten skulle lösas och att kvinnorna skulle få en rättmätig ersättning. Den plats som sedan föreslogs var dock bara en fjärdedel så stor som den där de nu befinner sig.

Den stiltje i konflikten som uppkommit har givit kvinnorna möjlighet att andas ut och utveckla sitt jordbruk, åtminstone tills vidare. De brukar majs, böror och har anlagt en fiskdamm samt en hönsanläggning. De har kunnat utveckla ett fungerande försörjningssätt och kommer att fortstätta sin kamp för att behålla marken. FIAN genomförde under hösten 2006 ytterligare en brevkampanj med krav riktade mot Honduras president. Bland kraven fanns att skydda de kvinnliga jordbrukarna från hot mot deras försörjningsmedel; stoppa alla våldsamma handlingar riktade mot dem; överlämna landområdet till kvinnorna så snabbt som möjligt så att de erhåller kontroll och laglig besittning över jorden.

(Fotnoter)

¹ Enligt FN:s fattigdomsmått som betyder att personer som lever på mindre än 1 USD/dag.